

Türkçede İşlek Bir Metaforik Neoloji Öbeği: X+Kafası

X+Kafası: A Much Used Metaphorical Turkish Neologism

Bilge Merve KARADAĞ* , Seda BURNAZ**

öz

Sosyal medyanın yaygın erişilebilirliği sayesinde dilde ortaya çıkan yeni biçimler kısa sürede geniş kitleler tarafından görülüp bir kullanım alanı kazanarak yerini sağlamlaştırmaktadır. Bu biçimlerden oldukça benimsenen ve sıklıkla kullanılanlar genellikle mecazî yeni öğeler, ifadeler ya da diğer bir deyişle metaforik neolojizmler olmaktadır. Mevcut araştırmanın amacı, Türkçede yaygın bir şekilde kullanılan “x+kafası” öbek yapısını ve anlambilimsel özelliklerini analiz etmektir. Bu yapının anlambilimsel açıdan aynılık taşıyan örnekleri Türkçe Ulusal Derlemi’nden faydalanılarak bütüncüye eklenmiş, değişik sosyal medya platformlarındaki görünümüne değinilmiş ve toplumsal açıdan bu yapının kullanımına dair görüşler eklenmiş olup mevzu bahis yapının tek başına kullanımıyla bağlam içinde kullanımı arasındaki farklar bir anket ile ölçülmüştür. **Anahtar kelimeler:** Söz öbekleri, Metaforik neolojizm, Türk dili, Derlem dilbilim, Metafor

ABSTRACT

Widespread access to social media ensures that new and emergent coinages are noticed by population masses, attain domains of usage, and strengthen their place within a language. Of such new linguistic constructs, metaphorical neologisms are usually most adopted and frequently used. The present study aims to examine the x + head phrase structure widely used in Turkish and to evaluate its semantic properties. Examples semantically identical to this structure are included in the linguistic database through the Turkish National Corpus. The appearance of such phrases was observed on different social media platforms. Additionally, the opinions of people were sought on the use of this structure in social interactions. Further, the differences between the usage of the mentioned structure on its own and its use within a context were measured via a survey. **Keywords:** Phrases, Metaphorical neologisms, Turkish language, Corpus linguistics, Metaphor

*(Doktora Öğrencisi), İstanbul Üniversitesi,
Dilbilimi Araştırmaları Programı, İstanbul Türkiye
**İstanbul, Türkiye

ORCID: B.M.K. 0000-0002-4792-2876 ;
S.B. 0000-0002-7716-8413

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Bilge Merve KARADAĞ,
İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları
Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Doktora
Programı, İstanbul, Türkiye
E-posta: blgkaradag@gmail.com

Başvuru/Submitted: 28.12.2020
Revizyon Talebi/Revision Requested:
24.05.2021
Son Revizyon/Last Revision Received:
01.06.2021
Kabul/Accepted: 02.06.2021

Atıf/Citation: Karadağ, B. M. Ve Burnaz, S.
(2021). Türkçede işlek bir metaforik neoloji
öbeği: X+kafası. *Dilbilim Dergisi - Journal of
Linguistics*, 36, 83-104.
<https://doi.org/10.26650/jol.2021.849022>

EXTENDED ABSTRACT

Metaphor discharges a significant function when a neology is processed. This study intended to interpret the Turkish neologism *x+kafası* and evaluate the metaphorical value of this structure.

Expressions are sometimes produced instantaneously in societies, and sometimes, they become widespread within the language community in which they are generated. Such neologisms can be constructed as a single word or as a phrase (a bundle). The present study focuses on coinages established using the *x+kafası* structure. Phrases such as *American dream* and *youth dream* can be cited as examples similar to this structure.

These structures were conceptualized and studied for the first time in Turkish as “phraseical neology” (Emecan, 1998, p. 42). Metaphorical neologisms are accepted as efforts by speakers to amplify the expressive power of language forms. They emerge in language usage as *ad hoc* (instantaneous) or *hapax* (disposable) productions, as explained in the sections that follow. When the usage of such expressions becomes sustained, and they consolidate their place in a language, they become constructs that find widespread use within the language community and are added as lexical entries into dictionaries.

The appearance of the phrase *x+kafası* is frequently encountered in Turkish. This construct is analyzed in this study as a metaphorical neologism by examining the Turkish National Corpus and social media environments, separating such phrases from non-neologisms. The concepts neologism, metaphor, metaphorical neologism, and *hapax legomena* are defined, and their relations with each other are explained. The intelligibility of the *x+kafası* pattern in the language community is measured via a questionnaire administered to a total of 54 people.

1. Giriş

Yeni bir oluşumun konuşma topluluğuna yayılıp yayılmadığını ve muhtemelen dilde kalıcı hale gelip gelmediğini hangi faktörler belirler ve ne ölçüde etkiler? Belirli bir esnada Türk diline giren pek çok sözcüğün bir kısmı neredeyse hiç fark edilmeden dile karışırken bu sözcüklerden bazıları ise unutulup ansızın kaybolana kadar halk arasında büyük bir popülerlik elde eder. Bu sözcüklere yeni söz ya da neolojizm denmektedir. Makalenin “Metaforik Neolojizm” başlıklı ikinci kısmında detaylı biçimde ele alınan kavram en basit tanımıyla yeni sözcük demektir. Dolayısıyla sözlüksel bir zenginlik kaynağı olan neolojizmler hem eş zamanlı hem art zamanlı bakış açısına göre dil kullanımının ve gelişiminin asıl unsurlarıdır. Sözlük yazarları, dil kurumları ve dilbilimcilerin ortak ilgi alanı olmasına rağmen neolojizmler her bir alanda farklı teorik kuramlarla incelenirler. Sözlük bilimciler yeni sözlerden hangilerinin sözlüklere dâhil edileceğine karar vermek için kendi alanlarının ölçütleriyle sözcükleri incelerken dilbilimciler yeni sözcükleri takip etmenin yanı sıra, dilsel davranışlar, biçim ve anlam tanımı ve diğer dilbilimsel fenomenlerle olan ilişkiler ile ilgilenirler. Crystal “hangi neolojizmlerin kalacağını ve hangilerinin gideceğini söylemenin hiçbir yolu olmadığını” savunmaktadır (1995, s. 132). Günlük etkileşimlerde bir iletişim aracı olarak dilin önemi göz önünde alındığında yeni sözlere duyulan ihtiyaç gerektiği gibi sürekli ortaya çıkar (Aitchison, 1991, s. 118). Bu ihtiyaç en açık biçimde topluma yeni nesnelere veya kavramlar eklendiğinde ya da bunlar değiştiğinde ve asıl isimleri yetersiz kaldığında ortaya çıkmaktadır (Aitchison, 1991, s. 118). Dil topluluğunun hissettiği neolojizm üretme ihtiyacı sıklıkla dilde olan örneğin sözlüksel bir boşluğu doldurmak gibi anlamsal ihtiyaçla iç içe geçmekle birlikte yeni sözlerin toplumda kullanılmaya başlanmasının tek güdülenme sebebi sadece yeni olguları isimlendirme arzu değil yazınsal, biçimsel kaygılar, kendini daha iyi ifade edebilme, kısa ve özlü konuşma isteği de bu süreçte rol oynamaktadır. Tahiroğlu, Akalın ve Özkan (2014, s. 2) “yeni sözlerin günümüz internet ortamında yaşanan dinamik metin süreçleriyle ilişkisinin belirlenmesi ve toplumun hangi kavramları benimsediği dil sosyolojisi açısından son derece önemlidir” demektedir.

Toplumda bazen anlık olarak üretilen, bezen de üretildiği dil topluluğunda yaygınlaşarak kullanımda tutunan ifadeler tek bir sözcükten oluşabildiği gibi bir öbek de olabiliyor. Araştırma bu öbeklerden “X+kafası” yapısında kurulan neolojizmlere odaklanmaktadır. Bu yapıya benzer olarak “Amerikan rüyası, gençlik rüyası, vb.” ifadeleri gösterebilir. Bu yapılar Türkçede ilk defa “deyişsel neoloji” (Emecan, 1998, s. 42) olarak kavramlaştırılmış ve üzerinde çalışılmıştır. Konuşurun dildeki biçimlerin anlatım gücünü artırma çabası olarak kabul edilen metaforik neolojizmler ileriki bölümlerde açıklanacağı üzere “ad hoc” yani anlık ya da “hapax” yani tek kullanımlık üretim olarak dil kullanımında ortaya çıkmaktadır. Bu ifadeler kullanımda tutunduğu, dilde yerini sağlamlaştırdığı zaman sözlüklere bile girebilecek kadar yaygın kullanıma sahip birer yapı olacaktır. Bu çerçevede Türkçede sık sık karşılaşılan “X + kafası” söz öbeğinin metaforik neolojizm olarak görünüşleri Türkçe Ulusal Derlemi ve sosyal medya ortamları incelenerek neolojizm olmayan kullanımlardan ayrıştırılarak saptanmıştır.

Bu amaçla neolojizm, metafor, metaforik neolojizm, hapax legomena, kavramları ve birbiriyle olan ilişkileri açıklanmıştır. Dil topluluğunda X+kafası kalıbının anlaşılabilirliği ise toplam 54 kişi üzerinde uygulanan bir anket ile ölçülmüştür.

2. Metaforik Neolojizm

“Metaforik neolojizm” terimi Türkçe alanyazında çeşitli şekillerde ifade edilebilmektedir. “Neology” sözcüğü İngilizceye Fransızcadan geçmiştir. Clauzure, terimin aydınlanma çağı olarak nitelendirilen 18. yüzyılda Fransızcadan (Clauzure, 2003, s. 208) alıntılandığını aktarmaktadır. Yani aslen Fransızca olarak ortaya çıkan terim, Türkçeye geldiğinde bu bölümde belirtildiği üzere pek çok farklı isim altında tanımlanmıştır. Aynı durum metafor terimi için de geçerlidir. Retorik alanında metafor olarak adlandırılan terim, tarihsel açıdan bakıldığında Türkçede aslen mecaz sözcüğünün karşılığı olsa da eğretileme, değişmece gibi isimlendirmelere de rastlanmaktadır. Araştırma boyunca neolojizm, yeni öge, yeni sözcük terimleri birbiriyle aynı anlama gelecek biçimde, aynı şekilde mecaz ve metafor terimleri de aralarında fark gözetmeksizin kullanılmıştır. Bunun yanı sıra farklı kaynaklarda geçen deyimsel, deyişsel sözcükleri de metaforik ve mecazi sözcükleriyle bir tutulmuştur.

İngilizcede “neologism” olarak adlandırılan kavram, Türkçede güncel olarak “yeni öge” terimiyle karşılanmıştır. Yeni öge, *Dilbilim Sözlüğü*nde biçimbilim alanına ait bir terim olarak “dildeki türetme kurallarına uygun olarak yaratılmış olan yeni birimlerin adı. Yeni olma, ya dilde o güne değin bulunmayan bir göstergenin ortaya çıkışını (dizimsel yeni öge) ya da eski bir gösterenle yeni anlamı (anlamsal yeni öge) birleştirmeyi içerir; örn. çevreci, vergi iadesi, kamu ortaklığı Türkçe’de 1980 sonrasında kullanılmaya başlanan yeni öğelerdendir” (İmer, Kocaman, & Özsoy, 2011, s. 270) şeklinde tanımlanmıştır. Aynı terim Vardar’ın *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*’nde “yeni oluşturulmuş ya da bir süre unutulduktan sonra yeniden kullanılmaya başlanmış, bir başka dilden ya da bir ağızdan yeni alınmış anlamlı birimlerle yeni bir anlam edinmiş, aynı türden birimlere verilen ad. Türevlerle bileşik yapımlar yeni sözcüklerin en sık rastlanan türleridir. Sözdizimsel düzlem gibi sözlüksel düzlem de özdönüşüm kuralları olan üretici bir düzenek içerir. Üretim süreci kimi durumlarda kurallara uyar, kimi durumlardaysa kuralları değiştirerek yeni kurallar yaratır” (Vardar, 2002, s. 223) açıklaması yeni sözcük madde başının yanında yer almaktadır. *A Glossary of Corpus Linguistics*’te neolojizmler, “yeni bir kelimeye ya da hali hazırda mevcut bir kelimeye (söz öbeğine) yeni bir anlam verilmesi. Neolojizmler genellikle buluş ya da yeni fikirleri adlandırmak için kullanılırlar. Derlem tabanlı yaklaşımlar özellikle neolojizmleri tanımlamada oldukça faydalıdır. Örneğin, Renouf (1993) yeni kelime biçimlerini ve bilindik kelimelerin bulunduğu yeni bağlamları ayıklayan teknikler kullanarak 2.5 milyon kelime içeren *Times Gazetesi* derlemine çözümleyerek 5374 neolojizm bulmuştur” (Baker, Hardie, & McEnery, 2006, s. 121) olarak tanımlanmaktadır. Her iki alan yazında da yeni ögenin tek bir birim olabileceği gibi bir öbek olabileceği de kabul görmektedir. Şafak (2018, s. 8-9) anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam kayması ve

çokanlamlılık gibi olguların neolojizm kapsamına girmediğini belirtmektedir. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın *Tez Merkezi*'nde (YÖK, 2020) "neologism" sözcüğü ili alakalı toplam 32 kayıt bulunmakla beraber bunların tümü dil ve dilbilim ile alakalı olmamaktadır. Bu kaynaklar içinden Emecan (1994), Şahin (2015) ve Akata (2016) mevcut çalışmayla benzer bir biçimde neolojizm konusundan faydalanan çalışmalar olmaktadır.

Metaforlar her dilde söylem, biliş, tarih, toplum ve kültür araştırmalarında konu alınan önemli kavramlardır. Metafor konusunda *Dilbilim Sözlüğünde* bir kayıt bulunmamaktadır. Bu sözcük aslında günümüzde doğrudan metafor olarak kullanılsa da klasik belagat tarihimizde yeri olan önemli bir terim olarak "mecaz" adı altında karşımıza çıkmaktadır. Orak'ın kitabında (2013, s. 125) mecazî anlam, "bir lafz, ma'nâ-yı mâ-vuz' ialehin gayrında istimal olunmasıdır". Vardar, metafor sözcüğünü *Dilbilim Terimleri Sözlüğünde* eğretilime olarak madde başı yapmış ve (2002, s. 89-90) "düzdeğişmeceye karşıt olarak, dizisel bağıntılar düzleminde, ortak anlam birimcikler kapsadıklarından aralarında eşdeğerlik ilişkisi kurulan anlamlı öğelerden birini öbürü yerine ve karşılaştırma yapılmasını sağlayan sözcükleri (örn. gibi) kaldırarak kullanma sonucu oluşan değişmece. Örneğin "yaşamın ilkbaharı" sözünde, gençlik çağını belirten ilkbahar eğretilime ürünüdür" diye tanımlamıştır. "Mecaz, bir kelimenin kendi gerçek (temel) anlamı dışında, başka bir anlam için kullanılmasıdır. Mecazda kelime ile o kelimenin gösterdiği anlam arasındaki ilişki hakikatin dışındadır. Bir kelimenin hakiki (gerçek/temel) anlamı değil de mecaz anlamının kastedilmesi için bu iki anlam arasında bir ilişki bulunması lazımdır. Kelimenin hakiki anlamının anlaşılmasına karine-i mânia adı verilen akla dayalı (akli) bir engel vardır." (Saraç, 2009, s. 108). Mecazların dil ve zihin araştırmalarında oynadığı önemli rolü vurgulayan Pinker, "düşüncelerimiz ile dilimiz arasındaki uyumsuzluk yüzünden hayal kırıklığına uğradığımızda bu işten vazgeçmez, yenilip sinmeyiz, bunun yerine başka bir dile geçeriz. Yeni terimler uydurur (neolojizmler) (kuark, klon, mem, derin miman), argo icat eder (internette sörf yapmak, çöp e-posta, hayvanlaşmak, deli doktoru, haşlamak), başka dillerden faydalı kelimeler alır (Uoie de vivre, schleimel, angst, machismo) ya da yeni metaforlar yaratırız (zamanı boşa harcamak, kabına sığmamak, sınırları alt üst etmek)" demiş ve aslında "Dilsel Görecelik" veya diğer ismiyle *Sapir-Whorf hipotezinin* (Whorf, 1956) ana fikri olan "dilte var olmayan düşüncede var olamaz" görüşünün geçerliliğini yitirdiğini ortaya koymuştur. Lakoff ve Johnson (Lakoff & Johnson, 1980) metaforlar üzerine yazdıkları kitapta bunların sadece belâgat anlayışımızdaki gibi edebi söz sanatları değil aynı zamanda düşüncenin gözlemlenebildiği en temel alan olduğunu savunmuşlardır. Günlük deneyime dayanan metaforlar soyut kavramları anlamak için kullanılmaktadır. Örneğin "en kötüsünü atlattık, kötü günler arkamızda kaldı, Perşembe cumadan önce gelir" gibi tümcelerden zaman olgusunun sıklıkla uzamsal terimlerle anlaşıldığı gözlemlenmektedir.

Metaforik neolojizm terimi Türkçe alan yazında sadece (Tutar, 2018) kaynağında kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra Emecan Türkçede "deyişsel neoloji" (Emecan, 1998, s. 42) olarak adlandırılan kavramı açıklamaktadır. Buna göre deyişsel neoloji, konuşurun dildeki

biçimlerin anlatım gücünü artırma çabasıdır. Bölümün en başında belirtildiği üzere bu konuda Türkçe alan yazında farklı terim karşılıkları bulunmaktadır ve araştırmacıların referans aldığı kaynağa göre kullanılmaktadır.

3. Hapax Legomena Ulamı

Bir önceki bölümde ...+kafası söz öbeğinin metaforik kullanımlarının özellikleri Türkçe alan yazında verilen tanımlar üzerinden gösterilmiştir. Bu konuda incelenen örneklerle geçmeden önce hapax legomena terimine değinmek gerekmektedir. Bu terim daha çok tarihsel dilbilim ya da Türkoloji araştırmalarında yazılı metinlerde tek bir defa kullanıldığı ve başka bir yerde bir görünümü daha olmayan sözcükleri tanımlamada kullanılmaktadır. Bu terimin ne Dilbilim Sözlüğünde ne de Dilbilim Terimleri Sözlüğünde tanımı vardır. Collins İngilizce sözlükte hapax madde başının tanımı isim kategorisinde belirli bir yazarın çalışmasında ya da metinde yalnızca bir kez görünen sözcük (Collins Online Dictionary: Definitions, 2020) olarak tanımlanmaktadır. İlginç bir şekilde Türkçede olduğu gibi İngilizcede de hapax terimi başka terimlerle birlikte gösterilmektedir. Yine Collins sözlüğünde hapax terimiyle alakalı diğer madde başlarından hapax legomenona bakıldığında bunun “nonce word” terimi için kullanılan başka bir terim olduğu saptanmaktadır. Buna göre nonce word “tek bir vesileyle ortaya çıkan bir kelime” olarak tanımlanmaktadır. Kamm yeni sözcüklerin nonce words ve neolojizmler olarak bölünebileceklerini, “nonce word”ün kısa süreli bir kolaylık olarak icat edildiğini söylemektedir. Ona göre Edward Lear’ın runcible sözcüğü bir nonce word olmaktadır, stagflasyon (stagflation) sözcüğü 1970’lerde yapılan ekonomi tartışmalarında güçsüz gelişme ve yüksek enflasyon olgusunu karşılamak için üretilen bir neologism olmaktadır (Kamm, 2015, s. 145). Yani nonce word ya da hapaxın kullanım alanı genişlediğinde neolojizm olmaktadır. Şafak (2018, s. 27-28) tek kullanımlık yeni sözcüklerle alakalı iki ihtimal olduğunu, bunlardan birincisinde icat edilen bir sözcüğün sırasıyla önce hapax, sonra neolojizm, ortak kullanım, ortak kullanımdan çıkış, eski yapısal şekline dönüş ve son olarak da kelimenin kaybolması aşamalarından geçtiğini, ikinci ihtimalde de hapax, neolojizm, yeni sözcüğün sözcüksel (leksikal) açıdan uyumlaşması, tematik sözlüklere giriş, genel sözlüklere giriş gibi aşamalardan geçerek kalıcı hale geldiklerini ve sözlük dağarcığında yer aldıklarını belirtmektedir. Buna örnek olarak “leğenboard” sözcüğü gösterilmektedir. Bir habere dikkat çekmek için icat edilen sözcük zamanla diğer medyalarda kullanılarak ortak kullanıma girmiş fakat zamanla tekrar unutulmuştur. Köseoğlu’nun bu duruma karşı yaklaşımı “Belli bir durum karşısında o anda, hemen ve tesadüfi olarak oluşturulan, diğer adıyla “ad-hoc” yapımlardır. ... Geleneksel yapımlar gibi dilin tüm kullanıcıları tarafından bilinen ve kullanılan yapımlar değildir” (2010, s. 14) şeklindedir. Yani bir ifade bir metinde (sözlü/yazılı) anlık olarak üretilmiş ve anlamı genel olarak bağlamda anlaşılıyorsa “ad-hoc” yani anlık oluşumdur. İleriki bölümlerde X+kafası yapısıyla ilgili olarak hem hapax hem de neolojizm örneklerine yer verilmiştir. Belki bu örneklerden bazıları ileride sözlüklere girecek kadar güçlü neolojizmler olacaktır.

4. “X + kafası” söz öbeğinin metaforik neolojizm olarak görünümü

X + kafası yapısı Türkçede bir tamlama biçimidir. Bu yapıda ilk söz ek almamış bir isim, ikinci söz –sİ iyelik biçimciği almıştır ve böylece geleneksel Türkçe dilbilgisinde belirtisiz isim tamlaması olarak nitelenen yapıyı oluşturmuşlardır. *Türkçe Ulusal Derleminde* (TUD- TNCv3) (Aksan & ve diğer, 2012) “kafası” sözcüğü standart yazılı ve sözlü sorgulamada tarandığında 667 metinde 5445 toplam sayı ile derlenmektedir. Bu sonuçlar -1/1 olarak eşdizimlilik sonuçlarına dönüştürüldüğünde isim+kafası yapısında ilk beşe giren deyişsel kullanım tümce görünümü de ekli olarak Tablo 1’de listelenmiştir. Bu yapıdan en sık gözlemlenen eşdizimliliğe sahip olduğu ortaya çıkan “Türk kafası” ifadesinin Türkçe Ulusal Derlemin sorgusunun tümce görünümünde sadece zihniyete bir gönderme yaptığı saptansa da Hıncal Uluç bu ifadenin tarihi ve deyimsel anlamını kendi köşesinde,

“İspanyollar için Türk Kafası “Şamar oğlanı” demektir, mesela.. İngilizler ise “Türk Kafası”nı göz önünde kullanan millettir. Londra ve Manchester gibi büyük şehirlerde dolaşırsanız, bine yakın “Türk Kafası” tabelası görürsünüz, barların kapısında... Haçlı Seferleri’nden elinde bir Türk kellesi ile dönen herkese, İngiliz devleti bir bar açma ruhsatı armağan etmişti, o zaman.. Haçlı seferlerinin çoğunu daha Kudüs’e varmadan önleyenler, Anadolu’daki Türkler olduğu için, Türk kellesi getiren ödüllendiriliyordu, yani..” (Uluç, 2019) olarak açıklamaktadır.

Tablo 1: TUD’de İsim + Kafası Yapısında Gözlenen Eşdizimlilik Değeri En Yüksek Olan İlk Beş İfade				
Sözcük	Yazılı-sözlü metinlerdeki toplam sayı	Gözlenen eşdizimlilik değeri	Künye	Tümce görünümü
Türk	43390	4	W-XI45E1C-5070-1	Bizim Türk kafası bunu “En moda kıyafetlerimizi giyip İstinye Park’da dolaşyoruz.” olarak anlamasına şaşardım desem yalan olur.
			W-RD03A0A-0200-3	“Ah, bu kafa, bu Türk kafası! ..” demekle iktifa etmişti.
			W-RA16B4A-0104-4	İşte bu Türk kafası , Zelha.
			W-KE05E1B-3299-2	Yani ‘ Türk Kafası ’.
batı	10662	3	W-TI45F1D-4682-2	Baigent’in ulaştığı deliller doğrultusunda, krallık içinde krallık yaşatan bir grubun ince ve kişisel amaç güden tasarıları ve hatırı sayılır nüfuzuyla tüm Hristiyan dünyasını kıskırttığı fikrinin bu kadar önemli bir tarihsel olayı sosyo-ekonomik analizlerle açıklamaya çalışan Batı kafası için bir hayli yıpratıcı olduğunu da belirtmek gerek.

			W-UI45F1D-4705-3	Hele disorder (çok hatalı olarak bozukluk diye tercüme ediliyor; bâri düzensizlik denseydi) kelimesi tam Batı Kafası işidir; yâni bir (pro-faşizan) düzen (order) var, dışına çıktın mı da düzen-dışı (disordered) oluyorsun! Mecbursan (obligation) da, zaruri misin (necessity)? Bence hayır.
			W-IE39E1B-2837-1	İşte o zaman Gürsel tarihi sözünü söyledi: " Batı kafası ile otomobil yaptık.
Avrupa	18844	3	W-DA16B3A-2667-1	* Avrupa Kafası (1946),
			S-ADABIA-0264-1	Başkası sette olsa bilmem ne olsa porno bile çeksek ki benim asla öyle bi niyetim olamaz sevgilim varken, ama işte bu fazla oluyo, hani, hiç beklemediğimiz Buzda Dans'ta ki partnerim Julia-culya bile, hani alman,rus- hani Avrupa kafası filan dedik ama son dört ayda bildiğiniz kadırgalıya bağladı yani.
			W-SE39C0A-0220-2	Daha doğrusu 18'inci asırdan beri hem Rusya halkı hem Balkan halkları "Avrupa medeniyeti", " Avrupa kafası " deyimlerini en çok telaffuz eden toplumlardır ama bilhassa Balkan halkları bu vadide çok yol almış sayılmazlar.
Matematik	2422	3	W-HA16B3A-0781-1	Canım bende matematik kafası yokmuş ama, başka kafa varmış.
			W-OE09C2A-1533-2	Selanik'te başlayıp, Manastırda sürdürdüğü askeri okullar Ona, Batıyı öğrenebileceği bir dil, Fransızca ile, bilimi ve mesleğini uygulayabileceği bir matematik kafası kazandırdı.
			W-JI37C3A-0091-3	Kimi neşeli ve esprilidir; kiminde matematik kafası vardır.
sansür	427	3	W-CG22C3A-0622-1	Doğru üstüne pazarlıklar kurar sansür kafası .
			W-CG22C3A-0622-2	Bir sansür kafası yaratır.
			W-CG22C3A-0622-3	Bu sansür kafası ters yönde de işler.

Tablo 1’deki görünümle birden fazla ve farklı metinlerde görüldüğü için birer metaforik neolojizm olarak değerlendirilmektedir. Bu öbek yapının Ekşi Sözlük ve Onedio platformlarında rastlanan kullanımına göre X + kafasının genellikle iki ya da üç sözcükten oluştuğu belirlenmektedir. Ekşi sözlüğe benzer bir yapıda kurulan dio’nun beta sürümünde (Onedio, 2020) “sanal ortamda aşk olur mu?” başlığına yazılan “Manitacılık olur. Böyle ne sevgilin var ne de yalnızlık çekiyorsun kafası” (mercann, 2020) (bkz. resim 1) yorumunda görüldüğü üzere pek çok sözcükten oluşan ifadeler de konuşurlar tarafından oluşturulmaktadır. Bu kişiye özel kullanımlar sadece bir yerde bir kere kullanıldığı için neolojizm olma yolunda birer hapax olarak değerlendirilmektedir.

al Ortamda Aşk Olur Mu?

mercann • 1.5.2020 • 0:24

Manitacılık olur. Böyle ne sevgilin var ne de yalnızlık çekiyorsun kafası..

← Yanıtla ❤️ 2 🍷 0 ↗

[Tüm yanıtları gör](#)

Resim 1. “...+kafası” kalıbında bir hapax öbeği örneği

Ekşi Sözlükte “Kafası” (Sözlük, 2006) sözcüğü tek başına arandığında kendisine ait bir kaydının (entry) var olduğu saptanmaktadır. Entryler platformun kullanıcıları tarafından oluşturulurlar ve bu başlıkların altına yine kullanıcılar tarafından yorumlar yazılır. #kafası kaydına ait iki sayfada 18 yorum bulunmaktadır. Resim 2’de ekşi sözlükte #kafası için yazılan ilk entry gösterilmektedir. Entry’i yazan kullanıcı bu terimin ortaya çıkmasını narkotik kültürüne bağlamaktadır. Kullanıcı ya da yazar burada sırasıyla “anne kafası, Hollywood kafası, sözlük kafası alkol kafası, narkotik kafası” örneklerini bu kalıba örnek göstermektedir.

kafası

şükela: tümü | bugün

1 2 »

"x kafası", "y kafası" olarak kullanılan ve kadıköy soundu ve dilinden türkçemize armağan güzel bir kalıp. bir önceki "x modu", "y modu"na yeni ve gelişkin bir alternatif.

örnek olarak şöyle kullanılır

- abi dün gece arkadaşta kaldım sabah cep telefonuna bir baktım. annem 30 cevapsız çağrı, 50 sms atmış. merak etmiş
- **anne kafası** işte

- çünkü film çok güzeldi de yine sonunda iyi niyetli mesaja bağladılar, herkes birbirini sevsine getirdiler.
- **hollywood kafası** abi.

- bir entry girdim hemen kötülemişler.

- **sözlük kafası** abi.

tahmin ediyorum narkotik kültürün bu terimin ortaya çıkmasında payı büyüktür. psikoaktif uyarıcıların kişilik ve düşünce yapısını değiştirmesinin farkına (ve farkındalığına) varan kişiler, kısa süreliğine içlerinde bambaşka dinamiklerle düşünen kişileri fark etmişler, bilinci duraklatan **alkol kafasının** aksine bu tecrübelerini hatırlayarak kendilerine "geri döndüklerinde" başka birisi gibi olmanın farkını da idrak etmişlerdir. dünyanın da kendi kafalarından ibaret olmadığı zımnî mesajını içeren bu kalıbın lüzumunu farketmiş olacaktıkları "kafası" kalıbı ve kullanımı ortaya çıkmış. narkotik kafası işte.

Resim 2. Ekşi Sözlük'te #kafası maddebaşına yazılan ilk tanım (otisabi, 2006)

Aynı entryde bu kalıpla birlikte çeşitli yazarların "Kadıköy soundu" kalıbını da kullandıkları gözlemlenmektedir ki bu da araştırılmaya değer bir yapı olmaktadır. Aynı şekilde moodu (modu), felsefesi, konsepti gibi öteki kelimelerin yerine geçen joker kelime olduğu, soru şeklinin "hangi kafalardasın sen, neyin kafasını yaşıyorsun" olduğu belirtilmektedir. 18 entryde yazarlarca verilen öteki örnekler tablo 2'de gösterilmektedir. Bu kalıpla alakalı sözcükler resim 3'te gösterilmektedir

Tablo 2: Ekşi Sözlükte Kafası Entrysine Yazılan Örnekler

ot kafası
şimdi bu işe yönetmen kafasıyla bakarsak...
burası da tasarım kafası
"işte insanlar eğlence kafasında burda, esas adam şurdan geliyor, işte selam melam kafası, utanmaz tavırlar bilmem ne, sigarasını yakıyor ama ... değil kafasında. anlatabildim mi?"
gençlerin dilinden anlıyoruz, onlar gibi konuşuyoruz kafası...
"tutmaz bu, biter biter..." derken televizyonda levent erden'in altında istanbul kafası yazdığını görmemle birlikte hakkındaki tüm umutlarımın suya düştüğü kalıp.

alakalı başlıklar

ağza kürekle vurma hissi uyandıran kelimeler

türkçede en kıl olunan ifade

dünya istanbul'dan nasıl yönetilirizi konuşuyor

cenk taner

türkiye'de en çok nefret edilen klişe sözler

Resim 3. Eksi sözlükte kafası entrisiyle alakalı başlıklar

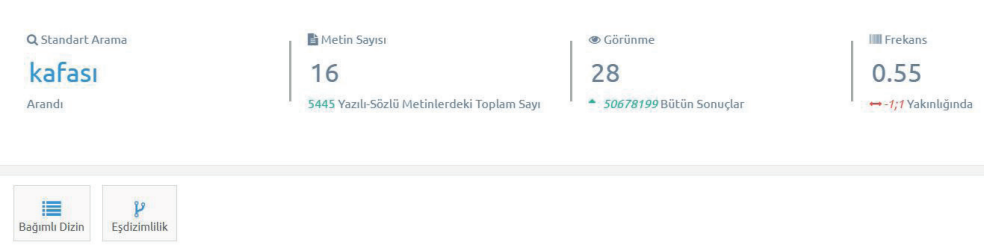

Resim 4. SpaceX'in İnsanlı Uzay Görevi başlığına (zeynebio, 2020) "Off bu astronot kafası asla anlayamayacağım bir kafa" yorumu yapılmıştır

Çevrimiçi sözlük yazarları X+kafası kalıbının reklam metni yazarları, narkotik kültürü ve Kadıköy ağız gibi sebeplerden kaynaklandığını düşünmektedir. Türkçe Ulusal Derleminde zaman bakımından sorgulama yapılabilen en eski tarih 1989 yılı olmaktadır. Bu yazılımda "kafası" sözcüğünün yazılı ve sözlü standart sorgulamasında 1989 ve 1990 yıllarında hangi kalıplarda kullanıldığı Tablo 2'de gösterilmiştir. Bu sözcük toplam 16 metinde 28 kez görülmektedir. Bunlardan sadece altı görünüm araştırma konusu olan metaforik neolojizm kategorisine girmektedir. Dolayısıyla bu kalıbın işlek bir biçimde amaca ve verilmek istenilen mesaja göre değiştirilebilen, sanılandan daha eski bir kalıp olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3: 1989 Ve 1990 Arası "Kafası" Sözcüğünün Yazılı Ve Sözlü Standart Sorgulamasındaki Görünümü	
Künye	Öbek
W-CG22C3A-0622-23	Sansür kafası yaratır.
W-CG22C3A-0622-22	Sansür kafası ters
W-CG22C3A-0622-21	Sansür kafası. Böyle
W-CA16B3A-1003-15	Ortaçağ kafası diye
W-CA16B3A-1003-14	Ortaçağ kafası
W-CA16B3A-1003-13	"Tanzimat Kafası" gerek

Yazılı ve Sözlü Sorgu

Filtreler

Yıllar : 1988;1990

Resim 5. 1989 ve 1990 arası “kafası” sözcüğünün yazılı ve sözlü standart sorgulamasının sonucu

X+kafası öbeğinin yaygın kullanımı genel internet ağındaki sözlük platformlarından görüldüğü üzere sosyal medya kullanıcıları arasında olumsuz düşüncelere yol açtığı gibi gazete yazarlarının da dikkatini çekmiştir. Bu durum Hürriyet Gazetesi yazarı Ahmet Hakan’ın bir köşe yazısında gündeme getirilmektedir. Hakan Nasrullah Kadı Camisi’yle ilgili “Hakkaniyetli Bir Yazı” başlıklı yazısı içinde “kafası da kafası” isimli bir alt başlık açmış ve “HER şeyin sonuna “kafası” getiren tipler var. Bu tiplerin konuşma tarzı aşağı yukarı şöyle bir şey: Abi şimdi dün akşam erken saatte gittik balıkçıya... Tam meze kafası... Sonra birden politik muhabbet açıldı. İçimizden biri AK Partili... Her şeyi savunuyor, üstelik provokatif... Tam Melih Gökçek kafası... Nasıl sıkıldım anlatamam. Eve gitmek istiyorum. Dizi izleyeceğim. Bendeki tam “Dark” kafası... Öbürlerindeki ise Lucca kafası... Böyle konuşanlara... Öyle bir kafa atmak istiyorum ki” (Hakan, 2020) demiştir.

Türkçe Ulusal Derleminde sorgulama yapılabilen en yakın tarih 2013 yılıdır. TUD’de “kafası” sözcüğünün yazılı ve sözlü sorgulamada 2012 ve 2013 yıllarında hangi kalıplarda kullanıldığı Tablo 4’te gösterilmiştir. Bu sözcük toplam 6 metinde 16 kez görülmektedir. Bunlardan sadece üçü metaforik neolojizm anlamında kullanılmıştır.

Tablo 4: 2012-2013 Yılları Arası “Kafası” Sözcüğünün Yazılı Ve Sözlü Standart Sorgulamasındaki Görünümü		
Künye	Öbek	Sözcük Geçiş Bilgileri
W-YI45F1C-5071-12	TRT kafası her	Can Bonomo'nun Eurovision şarkısının açıklandığı gece TRT stüdyolarına davetliydim. Şarkıyı stüdyoda canlı canlı dinledim. İnanılmaz bir atmosferdi. Can Bonomo o kadar heyecanlıydı ki anlatamam. TRT kafası her yerdedi tabii ki. Protokolde İzzet Altınmeşe, Muazzez Ersoy, Belkıs Akkale gibi isimler diziliyken arkada lay lay göbek atan sosyal medya tayfası vardı. Şarkıyı sonradan
W-YI45F1D-4819-13	Sarhoş kafası işte	çiyuv öter mi diye merak ettik ama bir şey olmadı. Kocaman bir Guinness bardağım oldu böylece ama içi boş olarak ne işime yarayacak, orasını bilemedim. Sarhoş kafası işte deyip geçelim:)) Böylece sabahlara kadar mekân mekân gezerek şahane bir kutlama yapmıştım. Ama çok yoruldu, ben artık öyle tıklım tıklı yerlerde; bas bas müzik
W-YI45F1C-5071-11	2023 kafası yaşamak	Temah sahne şovunu da göstermeden geçmeyeyim dedim. Ulan günde 100 milyon dolar kazanıyon, yapabileceğin en iyi show orana burana demir bileklikler takıp Uzay Yolu 2023 kafası yaşamak mı? Ayrıca günden güne yakışıklılaşıyor mu bu bebe, yoksa ben mi fenalardayım Gecenin akıllarda kalan detayları ise: Taylor Swift'in sırt dekoltesindeki dev fermuar, Hayden

5. Toplumda X+kafası kalıbının anlaşılabilirliği

Araştırma boyunca x+kafası öbeğinin farklı görünümleri incelenmiştir. Bu öbeğin olumlu ve olumsuz olguları tarif etmek için kullanıldığı saptanmıştır. Yani, “kafası” sözcüğü her duyguya uyan, anlambilimsel açıdan hep iyi ya da hep kötü çağrışımlar içermeyen bir sözcük olmaktadır. Bu öbek hakkında daha fazla bilgi ortaya çıkarmak amacıyla bir anket düzenlenmiştir.

Bu ankette 54 Türkçe konuşuruna x+kafası yapısından örneklerle verilip fikirleri alınmıştır. Ankette sırasıyla aşağıdaki sorular sorulmuştur:

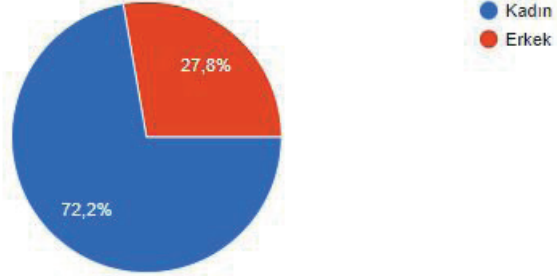
1. Cinsiyetin nedir? (Kadın/Erkek)
2. Hangi yaş aralığındasın? (18-24, 25-34, 35-44, 45-64, 65+)
3. Sosyal medya platformlarını kullanıyor musun? (Evet/Hayır)
4. Aşağıdaki söz ile alakalı (- anne kafası işte) aklıma ilk gelen şey nedir? Bu söz sence neye karşılık olarak söylenmiştir? Herhangi bir fikrin yok ise bilmiyorum yaz. (uzun metin yanıtı)
5. Aşağıda bir önceki sözün hangi bağlamda kullanıldığı gösterilmektedir. “Anne kafası” sözüyle ilgili cevabın bu bağlama benziyor mu? Önceki soruda bilmiyorum yazdıysan şimdi verilen bağlam hakkında ne düşünüyorsun? (- abi dün gece arkadaşta kaldım sabah cep telefonuna bir baktım. Annem 30 cevapsız çağrı, 50 sms atmış. Merak etmiş – anne kafası işte). (uzun metin yanıtı)
6. Sence “matematik kafası” sözü aşağıdaki tümcelerden hangisinde kullanılamaz?
 - a) -Canım bende matematik kafası yokmuş ama başka kafa varmış.
 - b) -Askeri okullar ona mesleğini uygulayabileceği bir matematik kafası kazandırdı.
 - c) -Kimi neşeli ve esprilidir; kiminde matematik kafası vardır.
 - d) -Matematik kafası bunu “En moda kıyafetlerimizi giyip dolaşıyoruz.” olarak anlar.
7. Önceki sorularda örneklendirilen “...+kafası” söz öbeğine benzer ifadelerle daha önce karşılaştın mı? Bunları yazar mısın? Daha önce karşılaşmadıysan “bilmiyorum” yaz. (uzun metin yanıtı)

Anket ile elde edilen verilerin ilk çözümlemesine göre

- Sorulara 54 katılımcı yanıt vermiştir
- Bu gurubun %72.2’si kadın, %27.8’i erkektir.

Cinsiyetin nedir?

54 yanıt

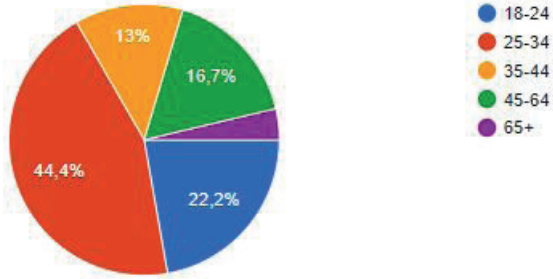

Resim 6. Ankette sorulan birinci sorunun yanıtlarının istatistik görünümü

- Yaş aralığı göz önünde bulundurulduğunda
 - o 18-24 yaş arası % 22.2,
 - o 25-34 yaş arası % 44.4,
 - o 35-44 yaş arası % 13
 - o 45-64 yaş arası % 16.7
 - o 65 yaş üstü % 3.7 olmaktadır.

Hangi yaş aralığındasın?

54 yanıt

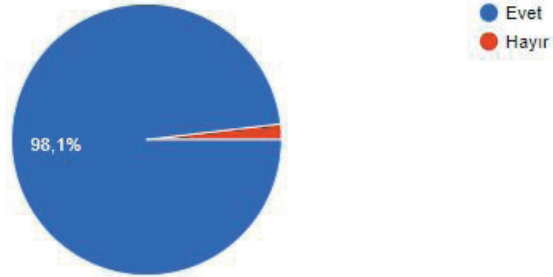

Resim 7. Ankette sorulan ikinci sorunun yanıtlarının istatistik görünümü

- Katılımcıların % 98.1'i sosyal medya platformlarını kullanmakta. % 1.9'u kullanmamaktadır.

Sosyal medya platformlarını kullanıyor musun?

54 yanıt

Resim 8. Ankette sorulan üçüncü sorunun yanıtlarının istatistik görünümü

Tablo 5: Ankette Sorulan Dördüncü Ve Beşinci Soruların Anonimleştirilmiş Uzun Metin Yanıtları	
4. soru cevapları (anonimleştirilmiş)	5. soru cevapları (anonimleştirilmiş)
Bilmiyorum	Benziyor
Korumacı	Benziyor.
Bilmiyorum	Evet benziyor
Çocuğun başına bir şey gelmesinden çok tedirgin olan bir kişiye söylenmiş olabilir.	Benziyor
Tüm gün çocuk uyusun diye bekleyip uyuyunca özleyen insana denebilir.	Evet
Eski kafa, evhamlı düşünce	Evet benziyor
Annelerin ortak özelliklerini yansıtan bir söylem	Evet
Anne tutuculuğu	Benziyor anne tutuculuğu buna eş değer
Her şeyin önce kötü yönünü düşünen	Evet, aynen
Annelerin genel olarak ortak zihniyet ve düşünce yapısından bahsetmektedir. Çok şüpheli olmak bunlardan biri olabilir	Benziyor. Sürekli şüpheli ve düşünceli olması. Merak etmesi.
Erkenden yat	Merak. Evet
Koruma refleksi	Koruma arzusu ve kaygı
Gelenekçi söylemler. Aşırı evham endişe korku karşısında ve herhangi bir olay karşısında annelerimizin koruma içgüdüleriyle bazen abartılı bazen haklı tepkileri	Doğru düşünmüşüm. Sadece annenin yapacağı söyleyeceği bir şeye karşılık deniyor.
Sadece annelerin düşüreceği bir şey söylenmiştir	Annelerin evlatlarına karşı hassasiyetlerinin evlatlar nezdinde karşılığı...
Anne eleştirisi	Benzemiyor
Şefkat	Pek benzemiyor
Bir annenin bakış açısıyla değerlendirme	Benzer

Çocuklarını aşırı koruma psikolojisindeki anne	Meraklanan bir anne
Koruyucu, denetleyici ve her yeni olasılıkta en kötü durumu düşünerek evladını korumak isteyen anne tasviri. Elbette ki bu koruma güdüsü, evham yapmaya da yol açabiliyor.	Neredeyse tamamen benziyor.
Eski usul	Anneler hakkında genelleme
Aşırı düşünmek	Cevabım benziyor.
Nereye bu saatte?	Her kızın anne olduktan sonraki değişimi
Her şeyin iyisini düşünmesi ve sürekli merak etmesi.	Anne kafası
Annelerin düşünme tarzı. Onlara dair şeyler.	Aklı bende kalmıştır
Her konuda karışma	Dolaylı yoldan bağlantılı
Anne tacizine	Birebir aynı
Kendi yaşadıklarını yaşayacağımızı düşünüyor	Bu açıklama önce ki soru cevabımı kapsıyor
Merhametli olmasına	Bağlama benzemiyor, aynı.ı.
Çocuk annesinin beğenmediği düşüncesi için söylemiştir	Doğru
Annenin sürekli evlatlarını düşündüğünü	Evet benziyor
Korumacı	Anne genellikle fazla düşünüyor
Çocuğu için fazla evhamlı olmak	Evet
Sokakta geç saatlere kadar durma	Annenin çocuğunu merak etmesi anlatılmış.
Koruyucu	Bu cümle içinde bu “anne kafası” kullanılmaz ki. Ahlaki açıdan hiç kullanılmaz, onu demiyor. Lisanımız açısından kullanılmaz. Bir önceki cevabımdan daha yumuşak bir cevap verebilirim. Yani yukarıda tek başına daha sert bu ifade, burada ise ondan daha yumuşak.
Bilen -karışan Annelik duygusu	Farklı düşünceler olduğu için benziyor
Annelerin davranış ve fikirleri kendisiyle uyuşmayan gençlerin kullandığı ifade.	Hemen hemen
Sadece annelerin anlayabilmesi	Bu da diğer yaygın bir durum
Annemin siyah saçı ilk aklıma geldi	İçtenlik
Merak etme, sahiplenme	Ana yüreği
Annelerin klasik düşüncesi	
Annenin düşüncesini mecazen anlatmıştır.	
İtici bir ifade. Anne zihniyetine atfedilen bir “beğenmeme” ifadesidir fakat daha önce (elhamdülillah) kullanmadığım ve karşılaşmadığım için beni çirkin bir şeyle karşı karşıdaki tavra soktu.	
Fikir uyuşmazlığı	
Bir konuda annenin düşüncesinin çocuklarından farklı olduğu zaman çocukların kullandığı sözdür	
Annelerin klişeleşmiş sözleri	
Ergenlerin düşüncesini anlayamamaları	

Kendi doğrularını dayatma	
Tedbir	
Duygusal içten gelen duygular	
Bilmiyorum	
Korumacı ve eski kafa	

Katılımcılara sorulan altıncı soruda “matematik kafası” öbeği TUD’nde saptanan görünümleri ile bir bağlam sunularak gösterilmesine rağmen, cevapların hepsine uymaktadır. Buna rağmen katılımcıların büyük çoğunluğu derlemede başka bir ifadenin tümce görünümü olan cevap seçebilmiştir. Örneğin “ikoncan kafası”nı anlamayan bir “matematik kafası” da en moda kıyafetlerini giyip dolaşan bir gurubu yanlış anlayabilecektir.

Sence "matematik kafası" sözü aşağıdaki tümcelerden hangisinde kullanılamaz?

54 yanıt

Resim 9. Ankette sorulan altıncı sorunun yanıtlarının istatistik görünümü

Katılımcılara sorulan en son soru bu ifadeler hakkında daha önceden sahip olunan ortak bilgiyi ölçmeye yöneliktir. Buna göre katılımcıların belleğinde daha önceden var olan “X+kafası” ifadeleri Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6: Ankette Sorulan Yedinci Sorunun Yanıtlarının Anonimleştirilmiş Uzun Metin Görünümü	
Alkol kafası, öğrenci kafası	Evet karşılaştım. Kardeşim çok rahat bir insandır. Onun hakkında konuşurken aman Berkcan kafası o kadar olmaz dediğim olur.
Öğrenci kafası, mühendis kafası aklıma gelen örnekler.	Duydum ama hangi kelimeyle olduğunu hatırlamıyorum.
Neyin kafası	Evet. Matematik kafasına sahibim diyen çok insan vardır
Çocuk kafası, ergen kafası, öğrenci kafası	Memur kafası, öğrenci kafası
Öğretmen kafası, esnaf kafası, ticaret kafası, sözel kafası, sayısal kafası, doktor kafası, müdür kafası, memur kafası, ÖĞRENCİ İŞLERİ KAFASI 😊	Sözselci kafası, Karadeniz kafası

Kadın kafası. Erkek kafası. Öğretmen kafası. Öğrenci kafası.	Baba kafası, sporcu kafası, gibi
Daha çok sözelci kafası, öğrenci kafası ifadeleri ile karşılaştım. Kimi zaman bakış açısını gösterirken kimi zaman eleştiri ifade eden bir ifade...	Karşılaşmadım
Öğrenci kafası	Anneler koruyup kollayıp merak ettiği için çocuklar daha rahat davranır oluşan düşünce ayrılıklarında ise anne kafası sözü ortaya çıkar
Esnaf kafası, ticaret kafası, sözel kafası	Ergen kafası
Çocuk kafası Yaz kafası Cahil kafası	Köylü kafası, öğretmen kafası, erkek kafası
Evet	Alkol kafası, gezgin kafası, tatil kafası
At kafası. Alkol kafası. Dans kafası. Ergen kafası.	Bilmiyorum. Karşılaşmadım
Karşılaştım.	Bu neyin kafası, girişimci kafası
Bu neyin kafası, girişimci kafası,	Malt kafası
Ergen kafası, alkol kafası, patron kafası	Erkek kafası, kadın kafası
At kafası Yaşlı kafası Çocuk kafası	Bu neyin kafası? Gençlik kafası
Evet, karşılaştım ancak pek sık kullandığım terimler değil.	

Yukarıdaki tabloya göre katılımcıların en çok karşılaştığı yapı yedi kere cevaplara eklenen “öğrenci kafası” öbeğidir.(bkz. Tablo 7) bunu beş adet ile “bu neyin kafası/neynin kafası” ve “sözel/sözelci kafası”, dört adet “öğretmen kafası”, “ergen kafası”, “alkol kafası”, üç adet “erkek kafası”, “çocuk kafası”, iki adet “gençlik kafası”, “esnaf kafası”, “memur kafası”, “ticaret kafası”, “at kafası”, “girişimci kafası”, “kadın kafası” ifadeleri takip etmektedir. Diğer öbekler bir kere örnek gösterilmiştir. Farklı katılımcılar tarafından verilen örnekler arasında sıklıkla rastlanılan öbekler en sık rastlanılan neolojizm örnekleri olmaktadır.

Tablo 7: Ankette Yedinci Soruya Verilen Yanıtların Sıklık Görünümü			
Örnek verilme sayısı	Öbek yapı	Örnek verilme sayısı	Öbek yapı
7	Öğrenci kafası	1	Yaz kafası
5	Bu neyin kafası/neynin kafası	1	Cahil kafası
5	Sözel/sözelci kafası	1	Dans kafası
4	Öğretmen kafası	1	Patron kafası
4	Ergen kafası	1	Yaşlı kafası
4	Alkol kafası	1	Malt kafası
3	Erkek kafası	1	Berkcan kafası

3	Çocuk kafası	1	Matematik kafası
2	Gençlik kafası	1	Karadeniz kafası
2	Esnaf kafası	1	Baba kafası
2	Memur kafası	1	Sporcu kafası
2	Ticaret kafası	1	Anne kafası
2	At kafası	1	Köylü kafası
2	Girişimci kafası	1	Gezgin kafası
2	Kadın kafası	1	Tatil kafası
1	Sayısal kafası	1	Mühendis kafası
1	Doktor kafası	1	Öğrenci işleri kafası
1	Müdür kafası		

Bu anket ile birlikte 54 katılımcıdan “x+kafası” yapısında toplam 69 örnek dönüt olarak elde edilmiştir. Öğrenci, sözelci, öğretmen, ergen ve alkol sözcükleri ile kurulan öbek yapılarını farklı yaş guruplarından ve kimliklerden insanların verdiği örnekler içinde bulunması bunların sıklıkla kullanıldıklarına işaret etmektedir. Dolayısıyla bunlar hapax aşamasını geçmiş birer deyişsel neolojizmdir.

Sonuç

Araştırmada “X+kafası” söz öbeği yapısı kullanım ve anlam bakımından incelenmiştir. İngilizce ve Türkçe alan yazında neolojizm kavramına dair bilgiler incelenmiş olup konuyla alakalı diğer dilbilim kavramları mevzu bahis öbeği tanımlamaları ve kapsamaları açısından değerlendirilmiştir.

“X+kafası” ifadesinin Türkçede 24 yıllık kullanım geçmişi Türkçe Ulusal Derlemi’nde incelendiğinde ilk olarak 1989 tarihine dair sorgulamada saptanan öbek öncelikle “sansür, ortaçağ, tanzimat” gibi somut ve herkesçe anlam alanı bilinen sözcüklerle kurulmaktayken 2013 tarihine dair sorgulamada “TRT, sarhoş, Uzun Yolu 2023” gibi anlamı sadece belirli bir söylem gurubu tarafından tahmin edilebilecek yani bir bağlam ve ortak yaşantı olmadan zor anlaşılabilir bir ifade şekline dönüşmüştür. Türkçe Ulusal Derlemi’nin sunduğu son tarihin 2013 olması sebebiyle Ekşi Sözlük ve Onedio gibi popüler sosyal medya platformlarında “kafası” sözcüğü ile kurulan metaforik ifadeler taranmıştır. Bu platformlarda x+kafası öbeğinin “Böyle ne sevgin var ne de yalnızlık çekiyorsun kafası” gibi oldukça uzun fakat tek kullanımlık yapılarda ortaya çıktığı saptanmıştır.

Görüldüğü üzere X+kafası öbeği oldukça Türkçede oldukça işlek bir metaforik neolojizm oluşturma biçimi haline gelmiştir. Örneğin “Bundaki de tam Hollywood kafası” ifadesi kullanıldığında konuşur, dinleyicinin zihninde bir çerçeve oluşturmakta yani metafor yaratmaktadır. Emecan’ın deyişsel neoloji kavramından yola çıkılarak x+kafası yapısını yansıtan kavrama metaforik neoloji terimi uygun bulunmuştur. Bu çerçevede ele alınan öbeğin önce bir deyiş

olarak kalıplaştığı ve günümüzde de konuşurların ürettiği sözlerde birer hapax olarak ortaya çıkıp kullanım alanı genişlediğinde birer neolojiye dönüştükleri saptanmıştır. “Öğrenci, sözelci, öğretmen, ergen ve alkol” sözcükleri ile kurulan öbek yapıların farklı yaş guruplarından ve kimliklerden insanların verdiği örnekler içinde bulunması bunların sıklıkla kullanıldıklarına işaret etmektedir. Dolayısıyla bunlar hapax aşamasını geçmiş birer metaforik neolojizmdir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Akata, H. Z. (2016). Genel Ağ (İnternet) Dili Kullanımında Yeni Ögeler. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksan, Y., & diğer. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). *In Proceedings of the Eight International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2012)*. İstanbul. 06 25, 2020 tarihinde <http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2012/papers.html> adresinden alındı
- Baker, P., Hardie, A., & McEnery, T. (2006). *A Glossary of Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University.
- Clazure, É. (2003). Le terme neologism dans le monde anglo-saxon: origine et évolution. J.-F. Sablayrolles içinde, *L'Innovation Lexicale* (s. 207-223). Paris: Honoré Champion Éditeur.
- Collins Online Dictionary: Definitions, T. a. (2020, 07 01). *Collins Online Dictionary: Definitions, Thesaurus and Translations*. 07 1, 2020 tarihinde Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/hapax> adresinden alındı
- Emecan, N. (1994). Türkçe'nin yeni öğelerinin incelenmesi -Bir sözlükçe denemesi-. *Yayımlanmış doktora tezi*. Ankara, Türkiye: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emecan, N. (1998). *1960'ın Günümüze Türkçe Bir Sözlük Denemesi*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Hakan, A. (2020, Haziran 27). Nasrullah Kadı Camisi'yle İlgili Hakkaniyetli Bir Yazı. <https://www.hurriyet.com.tr>
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, S. A. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Kamm, O. (2015). *Accidence Will Happen: The Non-Pedantic Guide to English Usage*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago.
- Mercann. (2020). dio yorumu: Sanal Ortamda Aşk Olur Mu? [Elektronik forum yorumu]. Erişim adresi <https://dio.onedio.com/dio/1010771?t=dio>
- Orak, K. Y. (2013). *Belâgat Geleneğimiz ve Belâgat-i Lisân-ı Osmânî*. İstanbul: Kitabevi.
- Otisabi. (2006, 14 Temmuz). Re: kafası [Elektronik forum yorumu]. Erişim adresi <https://eksizozluk.com/kafasi--946907>
- Saraç, M. A. (2009). *Klâsik Edebiyat Bilgisi-Belâgat*. İstanbul: Gökkuşbe.

- Ekşi Sözlük. <https://eksisozluk.com/kafasi--946907?p=1> Erişim Tarihi 14 Temmuz 2020
- Şafak, Z. (2018). Fransızca ve Türkçede Akıllı Telefon Bağlamında Yeni Sözcük Kullanımına (Neolojizm) Yapısal Bir Yaklaşım. *yayımlanmış yüksek lisans tezi*. Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Şahin, N. (2015, Mayıs). Türlerin Dili: Yazılı Basındaki Haber Metinleri Üzerine Sözcük Özellikleri ve Çok Sözcüklü Birimler Bakımından Bir İnceleme. *Yayımlanmış yüksek lisans tezi*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tutar, H. (2018). Örgütsel Davranış Kongreleri Bildirilerinde “Metaforik Neolojizm” Sorunu Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. *İşletme Bilimi Dergisi*, 6(3), 1-38.
- Uluç, H. (2019, Haziran 15). Paris’te bir sultan ve Türk Kafası. <https://www.sabah.com.tr>
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Whorf, B. L. (1956). *Language, Thought And Reality: Selected Writings Of Benjamin Lee Whorf* (Cilt 42). Massachusetts: MIT.
- YÖK. (2020). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/>
- Zeynebio. (2020, 30 Mayıs). Dio yorumu: SpaceX insanlı Uzay Görevi [Elektronik forum yorumu]. Erişim adresi <https://dio.onedio.com/dio/1061977?t=dio>